Woensdag 20 januari 1915 – ochtendeditie

Parijs, 19 januari. Officiële kennisgeving van vanmiddag drie uur.

In België is veel sneeuw gevallen.

Dagboek van de oorlog. (KVdW)

Brussel, 8 januari.

Er ware een stuk te schrijven over “De Vrouw en de Oorlog”.

Ik zeg niet over de moeder, de echtgenote, de verloofde, de zuster en de oorlog (ik kon er de schoonmoeder aan toevoegen). Over deze onderscheiden soorten vrouwen, - als ik mij zo mag uitdrukken, - gezien in dit bijzonder vlak, heeft door de eeuwen heen de sentimentaliteit overvloedig gevloeid; te rekenen van de Ilias, overstroomde de literatuur ons met voorbeelden van hun heldenmoed en andere edele gevoelens meer; en zelfs het naturalisme van de jaren ’70, dat in de oorlog een prachtig studieveld vond, zag veel over het hoofd, om alleen de deugden van bewuste vrouwelijke types te exalteren. Nochtans hebben de vijf maanden, die wij achter de rug, de zwaarbeladen rug hebben, ons veel geleerd, dat weinig stichtelijk is. Maar dan was het dat de vrouw haar hoedanigheid van moeder, echtgenote, verloofde, zuster en zelfs misschien schoonmoeder vergat, om nog enkel de vrouw te zijn.

Tucht spat, bij geboden gelegenheid, te lichter in ontucht uit, naarmate zij strenger en meer gespannen is. Alle gebondenheid dringt naar bevrijding. Er is geen grote massale, gemeenschappelijke krachtsinspanning of zij vindt op haar weg de eenvoudigste maar meest gebiedende menselijke drijfveren en driften tot impuls en verpozing. Toen, in augustus, het Duitse leger door Brussel trok, hoorde men van een echte sensualiteitsvlaag, niet zozeer nog bij de

soldaten, als bij de opgewonden, tot het uiterste gespannen bevolking, en niet het minst bij de vrouwen, bij De Vrouw, zelfs waar deze echtgenote of verloofde was (van schoonmoeders heb ik weliswaar niet gehoord). Men heeft mij van zeer geloofwaardige zijde afschuwelijke verhaaltjes gedaan van Belgische, maar overspelige officiersvrouwtjes. Ik weet met zekerheid dat er nog dagelijks gebeuren, waar trouwens de Duitsers voor weinig tussen zitten; en dit brengt mij tot mijn uitgangspunt, dat ik overigens niet verder ontwikkelen zal, als dat er een stuk ware te schrijven over: de Vrouw en de Oorlog.

Brussel is een weeldestad, waar dan ook de seksuele losbandigheid tiert. Dat zij, bij de intrede der Duitsers, vertienvoudigd leek, en ook de prostitutie in engere zin zich tot een ongewone hoogte wist op te werken, hoeft dan ook geen betoog. Sedertdien is alles veel kalmer geworden, en blijft binnen de grenzen der betrekkelijke deftigheid van normale tijden. Ik weet niet of het is omdat onze “jeunesse dorée” voor een deel op het slagveld staat, maar ik heb zelfs de indruk, dat bedoelde grenzen nauwer zijn toegehaald. Over wangedrag van Duitse zijde hoort men niet. Vele der manschappen van onze bezetting, die uit Landstorm bestaat en weinig afgewisseld wordt, hebben trouwens hun wettelijke vrouw laten overkomen. En wat het bezoek aan sommige huizen, die ik niet omschrijf, betreft: het is, naar men mij zegt, niet verboden, maar toch met strengheid gereglementeerd.

Maar de mens bestaat niet uit een lichaam alleen: hij heeft ook een ziel. En vandaag wilde ik er u juist op wijzen, als op een merkwaardigheid en als een bijzonder geval van het traktaatje over de Vrouw en de Oorlog: dat een Duitse soldatenziel zo in oorlogs- als in vredestijd zeer geschikt voor de liefde is. Ik doel hier niet op banale gevalletjes; minnarijtjes van korte duur, die geen diepere indruk nalaten dan de geur van een roos of het gefladder in het zonnelicht

van een blanke vlinder (neem mij de vergelijking niet kwalijk). Er is hier geen sprake van een lonk en een kus: er doet zich op het bezette grondgebied van België, en dit na nauwelijks vijf maanden, voor, dat plechtige eden werden gewisseld, en de banden van een huwelijksbelofte gesmeed werden tussen een Duits soldatenhart en het dito van een in België geboren meisje. Tot stichting zou ik ten minste één geval kunnen aanhalen: weliswaar is het bruidje van Duitse afkomst. Maar men verzekert mij uit de beste bron dat menig meisje uit het Walenland, te Luik en te Namen o.m., haar hart verpand heeft aan een Duitse zoon van Mars, die geen ogenblik geaarzeld heeft, Deutsche Treu te laten blijken, en wie thans het vooruitzicht op een gelukkig huwelijk het leven in de loopgrachten verzacht.

Over deze verovering der harten (deze die mij het meest verwondert, daar ik ze helemaal niet verwacht had: wij Belgen kennen onze macht op de Belgische meisjes), heb ik vanochtend lang lopen mijmeren. En, waar ik langs een begraasde wegzoom liep, heb ik het eerste madeliefje geplukt van het jaar.

10 januari.

Regen, regen zonder einde, regen onbedaarlijk, regen zonder barmhartigheid.

En ik denk aan de overstroomde Leie-vlakten, aan de wijde Scheldevallei die eveneens onder water staat: het effen, fijn grijze Leiewater onder de effen blauwe grijze regenhemel; het gele, kleizware, kletsklotsende, logge Scheldesop, waarboven de lucht rolt vol roetige wolken. En de oneindige regen aan zee, de luie, gedweeë, de grauwe, lijdelijke zee onder haar dichte sluier, haar doorzichtige, hoge deken van regen.

En daar vecht men. Er zijn verschrompelde mannetjes die daar wriemelen, die voor de regen duiken in de aarde, die de regen buiten de aarde drijft; de slijkmannetjes, die vechten onder de onbedaarde regenhemel …

Wij zitten in onze kamers. De bedompte vensterruiten verliezen doorzichtigheid. Wij zien niet meer dat het regent. Wij horen het alleen, drenszang der stilte, der vochtige stilte, met nu en dan, als de stomp van een logge vuist in de omringende wezenloosheid, het kanon. De drenzige regenstilte, en het kanon, heel in de verte; ons beeld van de oorlog, in de bang warme kamers …

Maar daar gaat ineens de lucht open op wat gele klaarte, op de glans van een tweede lucht; achter deze, die zwaar hangt van regen. Deze was egaal; geen opstapeling van onderscheiden wolken. Er komt ook klaarte in de kamer, en zelfs de speling van wat bleke zon.

En opeens ronkt een wonderbare blijheid in de lucht; als een reuzentor in een hoge zomerochtend. Wij kijken de lucht in, zien niets, lopen naar achter, in het tuintje, naar de richting van het geluid. Over het tuintje ligt een lange, evenwijdige schaduw. Wij kijken op: enkele meters boven het huis, zo schijnt het althans, hangt oorverdovend snorrend een Zeppelin, onroerend haast, wendt zich even rechts, draait even links, schijnt zich af te vragen welke weg hij zal gaan, en of hij niet beter zou doen, in ons tuintje te dalen. Maar hij bedenkt zich; het tuintje zou te klein zijn. Hij snort wat harder, gaat dan loodrecht omhoog. Wij zien hem van onder witter worden; geen schaduw der aarde meer op hem. Al zijn ribben gaan hoekig klaar staan in het licht. Een ruk naar voren: nu schuift hij in een boog over het huis. Wij weer straatwaarts, hij is al over de bomen. Hij hangt nu hoger, als een reusachtige vliegende reclame voor een sigarenfabriek (men mag zich tegenwoordig aan alles verwachten). En dan gaat hij weer duiken, verdwijnt weldra achter de horizon.

Het is een druk uur. De straat is vol volk. En er zijn ook veel, veel soldaten. De mensen lopen, opgewondenheid die het nieuwe wekt. En de soldaten, meer nog dan de burgers, hangen aan het zeldzame schouwspel, waar niemand van denkt dat het schrikwekkend, dat het verschrikkelijk kon zijn. Zij ijlen het vliegtuig na, wijzen het met uitgestrekte arm; zij roepen elkaar toe met luide, blijde en rauwe klanken, die nauwelijks woorden gelijken. Zij zien er geen soldaten meer uit, dan naar het uniform, alle tucht, alle wil, alle bewustheid is eruit: zij zijn kinderen met een nieuw en wonderbaar speeltuig.

En mijn zoontje, dat ze tienmaal daag vol plichtsbesef in zware gerustheid voorbij ziet marcheren, kijkt verbaasd hun uitgelatenheid na, en vraagt: “Papa, wat zouden die mensen wel kunnen doen, als zij geen soldaat moeten zijn?”

11 januari.

Elke dag het zijne. Ik bedoel: elke dag een nieuwe administratieve maatregel. Al is “nieuw” hier eufemistisch. Misschien omdat dingen, die men herhaalt, plezier doen, zo ons het Latijnse spreekwoord leert, krijgen wij weleens eenzelfde bericht onder een tweede of een derde vorm. Dit is althans de reden die sommigen ervoor vonden. Het kon trouwens goed zijn, dat die herhalingen nodig blijken, en ik zegen ze als ze aan stumpers moeilijkheden besparen. Zo de man, die ik te Boom met een duif zag lopen, en die gearresteerd werd, omdat hij niet gelezen had, dat het niet meer mocht. Nu heeft men het ten tweede, (of ten derde?) male uitgeplakt, verleden week al, en kan iedereen het weten …

Ten tweede – of ten derde? – male ook, verbiedt men ons, andere wapens dan die kunst- of antiekwaarde hebben, te bezitten. Men gaat zelfs veel verder ditmaal: men belooft één frank vijftig aan ieder die wapens komt deponeren, wapens die trouwens zijn eigendom

blijven. En ik vrees, dat de herhaling van het verbod er ook ditmaal wel nodig was, zo niet in Brussel, dan toch in sommige nijverheidscentra.

Veevoeder mogen wij niet meer uitvoeren. En ook geen geld meer aanvaarden van de Belgische regering, zo wij staatsambtenaar zijn. Mocht de regering het in het hoofd krijgen, het ons te zonden, dan zou het geld worden verbeurd. Er wordt ons trouwens weer en eveneens herhaald, dat aan de Belgische regering alle rechten in het bezette deel van België ontzegd zijn …

Ik vertelde u, nietwaar, dat alle "staatsangehörigen" van landen, die met Duitsland in oorlog zijn, en die in Brussel zouden verblijven, zich moesten aanmelden. Nu is gebleken dat onder dezen zoveel Fransen waren, dat dezen een bijzondere spreekdag krijgen. Huisbazen van de andere kant, die Engelsen, Fransen, Russen, Serviërs, Montenegrijnen of Japanners herbergen, dienen ze ook aan te geven tegen een vastgestelde datum. Aldus hoopt de kommandantur op de hoogte te komen van de Brusselse bevolking en, misschien wel deze van minder gewenste elementen te gepasten tijde te zuiveren.

Kardinaal Mercier.

De Tijd bevat de tekst van een protest van kardinaal Mercier, gedagtekend Mechelen, zondag 10 januari 1915. Daarin wordt de mededeling van de Duitse regering te Brussel tegengesproken "dat de kardinaal-aartsbisschop van Mechelen in de vrije vervulling van zijn herderlijke taak in geen enkel opzicht belemmerd werd."

Kardinaal Mercier schrijft o.m.: Uit de feiten moge blijken, hoezeer dat bericht in strijd is met de waarheid. Immers op de avond van de 1e januari en de ganse daaropvolgende nacht zijn soldaten de pastorieën binnengevallen, hebben er onze herderlijke brief aan de

pastoors ontrukt of vergeefs getracht dit te doen, en, ons bisschoppelijk gezag minachtend, hebben zij verboden hem aan de gelovigen voor te lezen, terwijl zij daarbij dreigden met de zwaarste straffen, die aan de pastoors of hun parochie zouden worden opgelegd.

Op de tweede januari in de vroege ochtend om 6 uur ontving ik, zegt kardinaal Mercier verder, het bevel mij diezelfde morgen voor de algemene gouverneur over mijn brief aan priesters en gelovigen te komen verantwoorden.

De volgende dag werd mij verboden in de kathedraal van Antwerpen het plechtig lof te gaan bijwonen. Toch, eindelijk, is het mij toegestaan mij vrij te bewegen om andere bisschoppen van België te bezoeken. Uw rechten, geliefde medewerkers, en de mijne werden aldus verkracht. Als burger van België, als zielenherder en als lid van het heilig college van kardinalen protesteer ik daartegen plechtig.

In Oostende zijn er, naar aan Antwerpsch Nieuws wordt gemeld, van de 45.000 bewoners nog 6.000. Geen vlees, behalve geblesseerde Duitse paarden à 20 frank, noch groenten, noch knollen meer. Weinig brood. Er zijn gezinnen, die in 2 dagen slechts 450 gram gehad hebben. Overigens is de bevolking; ’s middags om 5 uur geregeld in de kelders te vinden uit vrees voor het bombardement. Alle wijn is gerekwireerd en wordt met citroen vermengd naar de IJzer gezonden als middel tegen ingewandspijn door de natheid veroorzaakt. Degene bij wie nog meer dan 3 flessen gevonden worden, krijgt 150 mark boete voor iedere fles boven de drie.

Men meldt uit Turnhout.

De toestand in de Kempen blijft onveranderd. De levensmiddelen zijn echter in prijs gestegen en van de arbeidersbevolking lijden velen gebrek.

Het voedsel op het platteland in België rijst schrikbarend in prijs en is veel duurder dan in Antwerpen, behalve eieren en boter. De fabrieken staan nagenoeg stil.

Te Turnhout is de grote tijkfabriek van de Gebroeders Vughes, die een 500 arbeiders werk verschafte, stopgezet wegens gebrek aan grondstoffen. Daar tegenover staat, dat de diamantslijperij welke te Turnhout gevestigd is, het werk heeft hervat met 60 man gedurende drie dagen per week.

De rekwisities van het Duitse leger duren voort en deze worden steeds veeleisender.

De in de Kempen vertoevende soldaten zijn afkomstig uit Westfalen en behoren tot het landstormregiment Hagen. Ze zijn bij de burgers ingekwartierd, waarvoor deze 1,50 mark per dag en per man ontvangen.

Met de betaling van die gelden vlot het echter niet erg. Wel werden de pensioenen van sommige Belgische rijksambtenaren en beambten door het Duitse gouvernement uitgekeerd.

De wet op de kinderarbeid, zoals deze in Duitsland geldt, is de vorige week ook in de Kempen ingevoerd.

De ouders zijn nu verplicht hun kinderen beneden de 13 jaar naar school te zenden.

De spoorweg van Turnhout naar Antwerpen is hersteld en de treinenloop voor personenvervoer geopend.

Er wordt echter weinig gebruik van gemaakt, daar de reis zeer duur is.

Hoewel de Achelse Kluis nog steeds door Duitse militairen is bezet, zullen eerstdaags enige paters weer het klooster betrekken.

De Gentse correspondent van de Tijd maakt gewag van de volgende bekendmaking:

“In tegenstelling met het onlangs vernieuwd verzoek der Belgische regering, aan de Belgen gericht om dienstnemingen in haar leger te bevorderen, wordt er nogmaals op gewezen, dat, volgens de verordening van het Generaal-Gouvernement, alle bevelen en oproepen der vroegere Belgische regering buiten kracht zijn gesteld.

“Wie dus binnen enige tijd, volgens hoger gemelde verordening de Belgen zou aanzetten tot dienstneming, zal de zwaarste straffen oplopen. Bovendien wordt men, voor zover men er belang bij heeft, aangemaand zijn onderhorigen daarover opmerkzaam te maken.

De Etappen-Inspecteur.”

Dat het de militaire overheid ernst is met de bedreiging, in deze bekendmaking geuit, blijkt uit een andere bekendmaking:

“Door vonnis der veldrechtbank te Luik zijn de volgende personen wegens oorlogsverraad en deelneming aan de misdaad veroordeeld geworden:

1. De Belgische luitenant Gustaaf Gille, van Luik, tot levenslange dwangarbeid.
2. De Belgische brigadegeneraal, in non-activiteit, Gustaaf Fivé, van Luik, tot levenslange dwangarbeid.
3. De kleermaker Ferdinand L’Homme, van Luik.

4. De koopman Alfred Francquet, van Luik, ieder tot vijf jaar dwangarbeid.
5. De steendrukker Willem Yerna-De Witte, tot vier jaar dwangarbeid.
6. De werkman Ferdinand Wild, van Luik, tot drie jaar dwangarbeid.

“Alleen uit aanmerking van het openhartig en manhaftig gedrag van de luitenant Gille, hetgeen door de Duitse gerechten – ook bij de vijand – gewaardeerd wordt, is er van afgezien geworden de doodstraf toe te passen op Gille en Fivé.

De Gouverneur-Generaal in België,
Com. Von Bissing.

De misdaad, waaraan Gille zich schuldig had gemaakt, was ten voordele van zijn land, plannen op te maken van de fortenversterking door de Duitsers rondom Luik aangebracht; en de oude Fivé had, met behulp van de andere “schuldigen” 85 jongelingen over de Hollandse grens geholpen, zegde het openbaar ministerie; neen, 850 riep de grijsaard daarop uit, en hij vroeg om voor zijn land de eervolle dood met de kogel te mogen sterven. Grootmoedig heeft de veldrechtbank dat afgewezen.

Naar ons wordt medegedeeld heeft een financiële commissie uit een der voorname fabriekscentra van België de hand gelegd op 60 à 70 miljoen Hollandse bakstenen, om dadelijk na de oorlog met kracht het herbouwen van verwoeste fabrieken en huizen te kunnen aanvatten.

De Nieuwe Gazet van Antwerpen meldt:

De gemeenteraad van Gent heeft het gewijzigde voorstel der belasting op de ongehuwde mannen, in zijn laatste zitting aangenomen.

De eigenlijke taks is niet overdreven. Zij bedraagt slechts 5 frank voor de jonge mannen van 27 tot 30 jaar, met verhoging van telkens 5 frank per vijf jaar, en een maximum van 25 frank.

Maar … dat muisje heeft een staartje, laat ons zeggen een grote, lange, dikke staart, groter dan het beestje zelf.

Zo is er een bijkomende belasting gestemd, berekend naar de huurwaarde der huizen, hetzij geheel of gedeeltelijk door de jonge mannen bewoond en die kan van 5 tot 300 frank per jaar belopen.

Deze stemming heeft, zoals het te verwachten was, een algemene … ontstemming verwekt tussen de vrijgezellen.

Naar men ons zegt, hebben velen zich bij het onvermijdelijke neergelegd; het bureel der huwelijken op het stadhuis van Gent kan dan ook het werk niet bijhouden; het getal der verplichte … trouwlustigen stijgt met de dag. Anderen, die noch wilden trouwen, noch betalen, hebben uit principe de ongastvrije Arteveldestad verlaten, ten teken van protest.

Arm Gent! Op de lange duur zal er u niets meer overblijven dan getrouwde lappen, verwelkte “muurbloempjes” en … oude wijven!

Pervijze.

Een van onze correspondenten schrijft ons op 11 januari uit Noord-Frankrijk.

Een tocht naar het front blijft steeds vol verrassingen. Zo dicht bij het terrein, waar de grote strijd gestreden wordt, zijn er steeds dingen,

die treffen: een vrachtrijder, die zijn vak uitoefent alsof er op de gehele wereld geen strijd bestond, die rijdt met zijn volgeladen wagen en een zakboekje vol boodschappen, terwijl enkele kilometers verder het geschut dondert; ofwel een familie, die al wat zij bezit heeft gepakt op een wagen en nu terugkeert naar de woning; die ze enkele gedurende enkele weken verlaten hebben voor het oorlogsgeweld; dan wel een lange begrafenisstoet, met verscheidene lijkwagens, waarop de vlaggen van verschillende landen kleuren: de lijkstoet van mannen, kort achter het front overleden in een of ander hospitaal.

Ook heeft zo'n tocht het eigenaardig, beklemmend bekoorlijke, dat men meer en meer het gevaar nadert. Opzij in het land zijn reeds de gaten die er nog onlangs door granaten geslagen werden, en verder, in de richting waarin wij rijden, stijgen nu en dan rookwolken op. De Duitse artillerie is in actie.

Onderweg rijden we achter ammunitie- en foeragetransporten, komen we lege transportwagens tegen, en de mannen zijn zo kalm alsof er links en rechts geen geschut donderde.

Als men voor het eerst op zo'n tocht vóór zich de ontploffingen ziet, wordt men een ogenblik stil, zoals men op een zeereis soms een ogenblik de eerste verschijnselen van zeeziekte voelt opkomen en die dan onderdrukt. Maar spoedig went men aan de toestand.

De verwoesting zien we; van de acteurs in dit vreemde drama bemerken we niets.

We komen in een dorp, Pervijze. Enkele huizen staan er nog in hun geheel. De rest zijn geraamten van huizen.

En het geschut dondert.

Vreemd doet het aan: uit een overschot van een woning komen enkele officieren ons begroeten. De auto houdt stil.

Zullen we verder gaan?

Een overste deelt ons mee, dat het zeer gevaarlijk is. Het dorp wordt gebombardeerd en we zien ook links en rechts, heel dicht in de nabijheid, de ontploffingen der projectielen.

Voor mij is het onbegrijpelijk, welk nut dit bombardement van een bijna geheel verwoest, vrijwel onbezet dorp kan hebben.

Maar aan de andere zijde schijnt men zich bezwaard te voelen door te veel munitie.

We zullen toch verder gaan. Reeds zitten we in de auto, reeds zijn we in beweging, als de kapitein-commandant, die de journalisten begeleidt, een klein maar toch internationaal groepje, tegenorder geeft.

“Het is beter dat we teruggaan.”

Inderdaad, het was beter. Een wagen, die kort voor ons reeds, en voort was gegaan, werd enkele seconden later zwaar door een ontploffende granaat beschadigd; het huis, waarvoor hij zich bevond, stortte in, maar, wonder boven wonder, de voerman bleef ongedeerd.

We gaan terug, in snelle vaart. De kapitein-commandant acht het beter met ons bezoek aan Pervijze te wachten tot de Duitsers het bombardement van het dorp gestaakt hebben. “Wat heeft het bezoek van journalisten voor nut, als de heren niet terugkeren?”

Een logica, waartegen niets was in te brengen.

Intussen zullen we een bezoek brengen aan een zware Franse veldbatterij van 120 cm, lang geschut.

De artillerie aan de zijde der geallieerden heeft tot nu toe gezwegen, maar juist als we aan de batterij komen, krijgt men telefonisch order het vuur te openen op een bepaald punt.

De artilleristen, die het zich in de grote schuur van een hoeve gezellig hebben gemaakt, komen naar buiten in de winterkoude en begeven zich naar hun stukken. Ik bevind mij op ongeveer 20 meter van de plaats, waar zich het eerste stuk der batterij moet bevinden en ik zie er niets van, zo goed is het verborgen.

We weten, dat als de Duitsers de plaats der batterij ook maar bij benadering kennen, zij direct het vuur zullen beantwoorden, maar toch blijven we.

Het eerste schot van de Franse batterij valt: een hevig, kort, droog geluid. Dan wordt gewacht op de mededeling van de waarnemer, die zich, goed verscholen, kilometers naar voren in de eerste linie bevindt en van daar telefonisch zijn waarnemingen overbrengt.

Nieuwe orders worden gegeven; weer valt een schot; weer enige minuten van stilte; dan nog een schot, dat blijkbaar juist is gevallen, want spoedig daarop opent de batterij een geregeld, goed onderhouden vuur. De artilleristen zien zelf hun doel niet: ze weten alleen dat het daar ergens ver, achter de puinhopen van huizen en achter gindse boomgroepen moet zijn. Maar ook weten ze, dat hun projectielen daarginds hun werk goed doen.

De Duitsers blijven het antwoord niet schuldig. Enige minuten na de aanvang van het vuur der Franse batterij, klinkt er heel ver weg een kanonschot. Het is van de Duitse artilleristen, die in actie komen. We zien het projectiel neerslaan. Een zware rookkolom, honderden

meters van ons vandaan. Dan volgen meer projectielen, maar hun enige uitwerking zijn grote gaten in de weiden en de akkerlanden.

De Duitsers schijnen spoedig te begrijpen, dat hun vuur nutteloos is, want hun kanonnen zwijgen weldra en heel in de verte stijgen drie vliegers op. Het zijn twee “Tauben” en een type “Aviatik”, die blijkbaar in opdracht hebben de Franse batterij te verkennen.

Dadelijk wordt door de Franse artilleristen het vuur gestaakt. De mannen krijgen order zich te bergen om onzichtbaar te zijn voor de vliegers, die uit hun aanwezigheid de plaats van de batterij zouden kunnen opmaken. Ook ons groepje treedt een hoeve binnen, doch blijft door de half geopende deur de bewegingen der luchtverkenners volgen.

Heel snel naderen de vliegtoestellen, maar ze zorgen er tevens voor heel hoog te blijven. Blijkbaar zoeken ze ijverig; in grote kringen cirkelen ze rond, maar mijn overtuiging is, dat ze er niet gemakkelijk in zullen slagen de batterij te ontdekken.

Geruime tijd blijven ze rondzweven, dan begeven ze zich weer naar hun eigen linies. Onderweg echter werpen ze nog (naar mij later verteld wordt), drie bommen, die in een weiland neerkomen.

Nauwelijks zijn ze vertrokken, of de Franse batterij heropent het vuur en geregeld volgen de schoten elkaar op. Kilometers verder komt een Belgische batterij in actie, die geregeld salvo’s geeft. De Duitse artillerie, die zich bevindt tegenover het gedeelte van het front waar wij zijn, blijft zwijgen. Blijkbaar hebben de vliegers dus de plaats van de tegenstander niet kunnen vinden. Het bombardement van het dorp Pervijze is ook gestaakt.

We zullen er nu een bezoek gaan brengen.

Als we, door een land waar de modder een voet dik ligt, weer op de weg zijn gekomen, waar onze auto wacht, komt juist een andere automobiel aangereden, die even stopt. De inzittenden, een generaal, twee andere officieren en een jonge kapelaan, maken een praatje. De kapelaan is een half uur geleden, toen hij een gewonde ondersteunde, in het gelaat gewond door een granaatontploffing. Het stuk dat hem trof, was reeds vrijwel mat en de wonde, een groot, bloederig gat dicht bij het linkeroog, is wel pijnlijk, maar niet gevaarlijk en de jonge kapelaan is volstrekt niet terneergeslagen.

We keren terug naar Pervijze, maar reeds bij de eerste huizen laten we de auto, onzichtbaar voor de tegenstander, achter. Dan gaat het te voet naar de loopgraven, enkele minuten lopen verder. Waarschuwend klinkt ook nu telkens de stem van onze begeleider: “Geen groepen vormen. Groepen worden gauw te verleidelijk voor de vijand.”

Het dorp heeft ontzettend geleden. Geen huis is onbeschadigd, de meeste zijn geheel verwoest. En toch, hier en daar wonen nog mensen. Een oud vrouwtje strompelt door de dorpsstraat, een jongetje zoekt op de puinhopen van een huis hout, want steenkolen zijn er niet in het dorp. Maar hout is er in overvloed, het hout van wat eens waren de vriendelijke huisjes van een schilderachtig Vlaams dorp. Vreemd de hardnekkigheid van die mensen, die, wat er ook gebeurt, in hun woning blijven tot het dak boven hun hoofd instort en zij begraven worden onder de muren van hun huis.

Ik heb er zo een gezien. Gedurende het bombardement, een half uur geleden, was een projectiel op zijn huisje neergekomen en er was niets van overgebleven dan een puinhoop. Toen men de bewoner zocht, vond men hem, vrijwel verlamd van schrik, maar slechts heel licht gekwetst.

Toen ik hem zag, lag hij sprakeloos in een leunstoel, bij een brandende kachel, in het huisje van de Engelse zusters.

Het huisje van de Engelse zusters in Pervijze. Ze zijn met hun drieën. Toen ik er een bezoek bracht, was er een op een tocht naar de loopgraven.

De beide andere ontvingen ons. De een was een jonge vrouw van ongeveer 27 jaar, de andere een meisje van 18 à 19. Die vrouwen vormen daar een voorpost van de menslievendheid in dat land van oorlogsellende en oorlogswreedheid. Ruim twee maanden wonen de Engelse zusters daar in het huisje. De woningen ernaast zijn vernield. Van een der gordijnen in de kamer waar wij ontvangen werden, is een stuk weggeschoten. In het plafond zijn verscheidene gaten, veroorzaakt door granaten, die op straat ontploften. In de kamerdeur is een grote wonde geslagen, maar de zusters blijven rustig op hun post.

“Toen we pas hier waren,” vertelde de oudste, “gingen we gedurende een bombardement in de kelder schuilen, maar dat kan nu niet meer, want er staat meer dan twee voet water.”

De zusters vertelden van hun werk, terwijl het Belgische en Franse geschut onophoudelijk donderde en bij de kachel de man lag, wiens huis boven hem was ingeschoten.

“Met deze is het niet erg,” zegde een der zusters. “Bij hem is het voornamelijk de schrik. We hebben er hier wel gehad, die absoluut ongedeerd, maar dagen verlamd bleven, alleen van de schrik. De meeste gekwetsten echter, die we hier krijgen, zijn vol goede moed. Enige tijd geleden werd hier een Belgisch soldaat binnengebracht, die zwaar gewond was door een granaatscherf. Hij lachte echter nog en zegde: het is niet erg, het is er maar een van een 12 cm.”

Hoeveel gewonden echter hebben hun leven te danken aan de eerste goede zorgen van die Engelse zusters daar op hun gevaarlijke post te midden van het oorlogsgeweld!

Na ons bezoek aan de zusters trekken we verder, naar de loopgraven. We gaan het dorp door of wat er rest van het dorp en als het allermerkwaardigste treft mij, dat de bewoners gedurende de grootste ellende nog hun zin voor echt Vlaamse humor niet hebben verloren. Op de deur van een ingestort huis staat het woord "coiffeur". Met krijt is er onder geschreven: "wegens omstandigheden gesloten."

Verderop is waarlijk nog een café'tje geopend. Er steekt een bordje uit met het opschrift: "Pour le coiffeur faire le tour par derrière." Het achtergedeelte is wel ingestort, maar de ruimte tussen de overschotten der muren heeft men van puin gezuiverd en daar kan men zich laten scheren.

Van het klooster van Pervijze rest niets meer dan enkele brokken muur. De kerk heeft al geen beter lot getroffen. De voetdikke muren van de toren vormen één puinhoop.

Ik klim over de steenbrokken de kerk binnen. Verspreid ligt het lood van de geschilderde ruiten; tussen het puin vind ik verbogen kandelabers, maar daar waar het altaar moet geweest zijn, staat nog een klein kruisbeeldje ongedeerd. Op het kerkhof echter staat (evenals te Ramskapelle) van het grote kruisbeeld alleen het kruis nog. Het beeld is aan stukken geschoten.

Als we verder gaan is het met nog meer voorzichtigheid, want we naderen de eerste linie, die daar echter, bij de inundatie, nog op een vrij grote afstand is, echter dicht genoeg om door de vorming van een groep een goed doel te bieden.

Woensdag 20 januari 1915 – avondeditie

Belgische vluchtelingen.

Nu het aantal Belgische vluchtelingen te Vlissingen eerder toeneemt dan afneemt, heeft de regeringscommissaris voor de vluchtelingen in Noord-Brabant en Zeeland, na overleg met de plaatselijke autoriteiten, een comité ingesteld, ten einde leiding te geven bij de verzorging der vluchtelingen te Vlissingen.

Dit comité nodigde verschillende Nederlandse en Belgische dames en heren uit met het comité samen te werken voor het stationswerk, de verstrekking van voeding en kleding, het huisbezoek en de aanraking met behoeftig geworden gezinnen uit de meer beschaafde stand. Dinsdagavond is in het stadhuis aldaar een vergadering gehouden, waarin alle bijzonderheden omtrent de organisatie en de verzorging werden geregeld en vastgesteld.

Van Maastricht vertrekken morgen 500 Belgische uitgewekenen per extra trein naar Hoek van Holland en vandaar per boot van de Great Eastern naar Engeland.

Balen, 19 januari. Gisternacht is een Duitse goederentrein bij Net in het kanaal van Hasselt naar Turnhout gereden, waarbij 14 militairen werden gedood. De brug, die indertijd was opgeblazen, was nog niet hersteld en doordat er geen licht bij de brug was geplaatst, reed de trein het water in.

Van het Belgische front.

Inundatie.

Een onzer oorlogscorrespondenten schreef ons op 14 dezer:

Het terrein, waar de Belgische troepen na de val van Antwerpen de strijd hebben gevoerd, doet in menig opzicht denken aan het terrein, waar het Nederlandse leger, indien ooit ons land de ramp van de oorlog moest treffen, zijn krachtigste verdediging zou voeren.

Het is een laag gelegen vlak terrein, grotendeels bestaande uit polders, doorsneden door talloze grote en kleinere kanalen en vaartjes. Over de vlakte verspreid liggen hoeven, omgeven door boomgroepen.

De wegen, uitgezonderd een enkele hoofdweg, zijn tamelijk smal. Gedeeltelijk zijn het keiwegen, die zich onder het enorme vervoer met de zware vrachtautomobielen van het leger goed hebben gehouden. De grintwegen zijn er natuurlijk veel slechter aan toe. De toestand der wegen is voor een leger een factor van groot belang en geregeld zijn dan ook troepen werkzaam voor het onderhoud, dan wel verbetering en verbreding van wegen.

Van de kanalen en vaarten wordt, voor de aanvoer van al wat een leger nodig heeft, nuttig partij getrokken. In deze oorlog van zware artillerie en motorkracht is de trekschuit herleefd. Telkens ontmoet men grote schepen, getrokken door drie of vier paarden, en deze vaartuigen zouden een kalme, vredige indruk maken, indien de paarden niet werden geleid door rood gebroekte soldaten en als aan het roer ook niet een militair stond.

Van het vervoer van gewonden te water (in ons land werden voor dit vervoer enige malen oefeningen gehouden) heb ik nimmer iets gemerkt. En toch heeft dit vervoer zeer grote voordelen.

De bodem in het gedeelte van het uitgestrekte front, waar de Belgen strijden, bestaat grotendeels uit klei, welke grondsoort de plaatsing van zwaar geschut gemakkelijker maakt dan veengrond.

Om de overeenkomst met ons land te vervolmaken, hebben de Belgen er hun toevlucht genomen tot het klassieke Nederlandse verdedigingsmiddel, de inundatie.

Deze inundatie was in tijd van vrede niet voorbereid. Nimmer toch had men in Belgische militaire kringen gedacht aan de mogelijkheid, dat het Belgische leger eens zou moeten strijden onder de omstandigheden, waaronder het thans vecht. De huidige oorlog heeft wel heel veel knap in elkander gezette berekeningen omver geworpen. De inundatie kon dan ook niet anders dan zeer langzaam geschieden. De Belgen waren wel gedwongen tot dit voor een later offensief zeer hinderlijke verdedigingsmiddel hun toevlucht te nemen, daar hun reeds zwaar geteisterd leger een uitgestrekt front had te verdedigen tegen een overmachtige vijand, die ten koste van alles wilde doorbreken. Bij Diksmuide gebeurde het bv. dat de Duitsers in een enkele nacht 15 aanvallen in massa deden. Het behoeft niet gezegd dat de verliezen der Duitsers hierbij ontzettend waren, maar steeds verse troepen werden aangevoerd en de toestand werd voor de Belgen zeer moeilijk.

Men moet hierbij niet uit het oog verliezen, dat de IJzer met zijn talloze bochten niet een bepaald ideale verdedigingslinie vormde. De bochten eisten veel troepen en op menige plaats in die bochten waren de Belgen van drie zijden blootgesteld aan het vijandelijk vuur. Groot was de verbazing der Duitsers toen de inundatie begon, het water steeds steeg en hun loopgraven overstroomde. En door dit water werden zij langzaam maar zeker teruggedreven. Nu strekt zich de watervlakte uit als een voor hen onoverkomelijke hindernis en alle offers, gebracht om een doorbraak der Belgische linie te verkrijgen en te kunnen opmarcheren naar Duinkerken en Calais, zijn tevergeefs geweest. Daar de inundatie geïmproviseerd is, zijn er natuurlijk geen permanente verdedigingswerken. Het geschut is evenwel zo geplaatst, dat het zeker even veilig is als in een verdedigingswerk. Het

is namelijk, zoals ik zelf gelegenheid had op te merken, vrijwel onvindbaar voor de tegenstander.

Het getal accessen (kwetsbare punten) in de inundatie is zeer gering en bij elk van die accessen is natuurlijk een krachtige verdediging voorbereid. Zoeklichten zijn geplaatst, mitrailleurs verdekt opgesteld.

De inundatie is niet overal even breed, maar nergens smaller dan ongeveer een kilometer. De indruk, die ik nu kreeg, is dezelfde die ik had van een eens in ons land bijgewoonde oefening in (natuurlijk verondersteld) geïnundeerd terrein, nl. dat het voor een aanvaller absoluut onmogelijk is zo'n smal acces in een inundatie te nemen, zolang het moreel van de verdediger goed is. De macht van het getal verliest hier zelfs alle betekenis en of de aanvaller honderden, duizenden of tienduizenden waagt, bij een krachtige verdediging moet het resultaat hetzelfde zijn, nl. een mislukking van de aanval.

En de officieren, die de verdediging bij de inundatie leiden, zijn dezelfde mening toegedaan. Hun ervaring heeft in alle opzichten die mening bevestigd.

De loopgraven van de infanterie zijn goed gedekt en goed verborgen en de uitwerking der Duitse artillerie op de verdedigingslinie is dan ook uitermate gering. Bovendien, nu de Duitse artillerie de mindere is van haar tegenstandster, heeft zij wel iets anders te doen, dan het de infanterie lastig te maken.

Kardinaal Mercier.

Het Haagse correspondentiebureau meldt ons:

Van geachte zijde worden ons de beide volgende brieven toegezonden betreffende de zaak van kardinaal Mercier.

In de eerste plaats de omzendbrief van het Duitse bestuur in België aan de geestelijkheid van het diocees Mechelen:

"Brussel, de 7e januari 1915.

Na het voorbehoud, dat ik tegenover kardinaal Mercier gemaakt heb naar aanleiding van de agitatie en de gisting welke zijn herderlijk schrijven onder de bevolking zou kunnen verwekken, heeft hij mij schriftelijk en mondeling verklaard, dat hij geenszins een dergelijke bedoeling had en dat hij van zijn brief een zodanig gevolg niet verwacht had.

Zijn hoofddoel was de aandacht van de bevolking te vestigen op de noodzakelijkheid welke er voor haar bestaat om te gehoorzamen aan de bezettende macht, zelfs wanneer een Belgisch vaderlandslievende zich inwendig opstandig voelt tegen het Duitse bestuur. Dat intussen, indien ik als gevolg gisting vreesde, de kardinaal er niets tegen had dat zijn geestelijkheid zijn tweede schrijven en de verspreiding van het herderlijk schrijven verdaagde.

Dit overwegende, hernieuw ik mijn verbod van de lopende maand januari betreffende de voorlezing en de verspreiding van het herderlijk schrijven en vestig ik in het bijzonder de aandacht van de geestelijkheid op het feit, dat, indien zij handelde tegen dit verbod dat ik tot haar richt, zij in strijd zou komen met de bedoeling van de kardinaal. Een bedoeling die hij mij schriftelijk heeft uiteengezet.

(w.g.) Freiherr von Bissing."

De tweede brief is het volgend schrijven van mgr. Evrard, deken van de St. Goedele, te Brussel.

"Mijnheer de pastoor,

Ik keer uit Mechelen terug. Ondanks het schriftelijk verbod, gisteravond ontvangen, wil zijne eminentie de kardinaal dat voorlezing van zijn schrijven geschiede. Dit schriftelijk verbod is onjuist. “Noch mondeling, noch schriftelijk, heb ik iets teruggenomen en ik neem niets terug van mijn vroegere instructies, en ik protesteer tegen het geweld dat aan mijn herderlijk ambt wordt aangedaan.”

Ziedaar hetgeen de kardinaal mij gedicteerd heeft.

Hij heeft er aan toegevoegd: Men heeft alles in het werk gesteld om mij verzachtingen in mijn schrijven te doen ondertekenen; ik heb niet getekend. Thans beproeft men mijn geestelijkheid van mij te scheiden door haar het lezen te beletten.

Ik heb mijn plicht gedaan; mijn geestelijkheid moet weten of zij de hare zal doen.

(get.) Evrard.”

Verbetering. In ons ochtendblad van heden is uit de Tijd een gedeelte van de tekst van het protest van kardinaal Mercier overgenomen. “toch, eindelijk, zo staat er in ons blad, is het mij toegestaan mij vrij te bewegen om andere bisschoppen van België te bezoeken.”

Er moet staan: “dan, eindelijk, is het mij niet toegestaan mij vrij te bewegen, om de andere bisschoppen van België te bezoeken.”

De Vlaamse Leeuw (ingezonden stuk).

Ter aanvulling van de belangrijke mededeling aangaande de geschiedenis van “De Vlaamse Leeuw” zal de Nieuwe Rotterdamsche Courant ook wel aan zijn talrijke lezers willen melden, dat Van Peene en Karel Miry hun prachtig, opzwepend strijdlied voor het eerst hebben doen horen in de Gentse vrijmetselaarsloge Le Septentrion

(die toen werkte, zoals overigens nog lang nadien, onder het Groot Oosten van Nederland), waarvan beiden zeer ijverige, werkzame leden waren. Dit gebeurde op het jaarlijks zomerfeest, in 1847.

Zo kon dr. Jacobs met recht schrijven in het jongste meinummer van de Nieuwe Taalgids: “Vooreerst echter bleef het lied slechts in engere kring bekend. Maar in het volgende jaar (1848) zouden de februarigebeurtenissen, die ook in België grote onrust wekten en talrijke krijgshaftig gestemde vaderlandse liederen deden ontstaan, ook “De Vlaamse Leeuw” meer naar voren in de openbare belangstelling dringen.”

Het is volstrekt niet onmogelijk dat Frans Lauwers het besproken lied (waarvan van Peene’s klad, dat op de Gentse universiteitsboekerij bewaard wordt, de datum van 22 juli 1847 draagt) slechts voor de eerste maal in augustus 1848 heeft gehoord (zoals men leest in zijn “gedenkboek”, dat in 1887 verscheen. Misschien was hij echter wel een jaar mis).

Het voorgaande zal de verder denkenden wat beter (dan algemeen het geval is) de geest doen vatten waarin de Vlaamse Leeuw gedicht en getoonzet werd; ook waarom hij door alle partijen (socialisten, liberalen en katholieken) kan gezongen worden, waarom hij vooral aan de Belgische liberalen zou moeten dierbaar zijn – en sympathiek aan onze Nederlandse broeders.